

Nye sociale bevægelser som tegn på et nyt samfund

Kapitel i Erik Christensen: Nye Værdier i politik og samfund. Paradigmeskift og kulturbrydninger. Hovedland 1990. s. 176-196.

Erik Christensen

Indledning

Fra slutningen af 1960'erne og i begyndelsen af 1970'erne opstod der i alle de højtudviklede vestlige kapitalistiske samfund nye sociale og politiske protestbevægelser uden for det formelle politiske system. Det begyndte med den sorte borgerrettighedsbevægelse og Vietnambevægelsen i USA, fortsatte med studenteroprøret og bredte sig siden i form af en kvinde-, miljø- og fredsbevægelse.

De blev hurtigt betegnet som nye sociale bevægelser. Man kaldte dem "nye", fordi de var anderledes og mange gange stod i modsætning til de "gamle" sociale bevægelser - bonde- og arbejderbevægelsen - der havde skabt industrisamfundet.

De blev et af de første tegn på, at man var på vej ud af industrisamfundet og ind i et nyt samfund. Og som alle nye fænomener skabte de en praktisk, politisk og teoretisk usikkerhed. Bevægelserne mindede på nogle punkter om de gamle bevægelser i deres dannelsesfase, men adskilte sig også i deres krav, målsætninger og organisationsformer. I industrisamfundet var sociale bevægelser forbundet med nye samfundsklassers modsætninger i deres forsøg på at præge og omdanne den sociale orden. Men disse nye bevægelser, der ofte startede som enkeltsagsbevægelser kunne vanskeligt opfattes som klassebevægelser i traditionel forstand. De rekrutterede ikke deres deltagere fra nogen entydig social gruppe og forsøgte heller ikke på samme måde, som de gamle sociale bevægelser og organisationer, at deltage i kampen om fordelingen af materielle værdier i en snæver forstand. Deres projekt var snarere en politisk-kulturel revolution, skabelsen af nogle nye organisationsformer og værdier.

Det er min tese, at man ikke kan forstå disse nye sociale bevægelser snævert sociologisk og samtidshistorisk. De repræsenterer værdimæssig og organisatorisk et nyt politisk paradigme, der må ses i et længere historisk perspektiv. Hos dem kan man se kimene til forståelsesformer og værdier,

der antagelig vil blive mere betydningsfulde i et fremtidigt samfund. I disse bevægelseres konflikter med staten og andre politiske organisationer, kan man få en fornemmelse af, hvorledes de centrale konfliktlinjer i et fremtidigt samfund vil blive. Ligesom arbejderbevægelsens dannelse i 1870'erne indvarslede dannelsen af industrisamfundet i Danmark, tog det postindustrielle samfund for alvor sin begyndelse med studenteroprøret i 1968. De to bevægelser, der især kom til at tegne de nye bevægelser, var kvinde- og miljøbevægelsen.

De nye sociale bevægelser havde i starten intet enhedspræg, konkret reagerede de mod meget forskelligartede forhold. Det eneste ydre fællestræk var deres organisationsform (græsrodsorganiseringen). Derfor blev de også kaldt enkeltsagsbevægelser og af mange anset for et forbigående politisk fænomen, fordi de tilsyneladende døde hen efter en hektisk aktivitetsperiode, og når de forhold, de i første række reagerede imod, ændrede sig. Senere blev hver enkelt bevægelse mere ideologisk selvbevidst; udviklede deres egne ideologier. Der blev siden skabt et netværk mellem bevægelserne, og en række intellektuelle ideologer udviklede i stigende grad en ny samlet forståelse og ideologi for alle de nye sociale bevægelser.

I Norden var det særlig den norske fredsforsker og sociolog Johan Galtung (1930-) og den svenske udviklingsforsker Mats Friberg (1942 -), der kom til at stå som disse bevægelseres teoretikere.¹ Fællestrækket ved bevægelserne var, at de forsøgte at sætte nogle grænser for det senkapitalistiske samfunds økonomiske vækst og stadig tættere politiske styring, og skabe andre produktions- og styringsformer, udvikle former for selvforvaltning.

De sociale bevægelser og det moderne samfund

Sociale bevægelser som historisk fænomen er intimt knyttet sammen med udviklingen af det moderne samfund, der opstod, da feudalismen og middelalderens enhedskultur smuldrede. Det moderne samfund i sin fuldt udviklede form kan defineres som den unikke kombination af forskellige samfundselementer, der voksede frem i den vestlige verden gennem det 19. århundrede: Kapitalisme, industrialisme, arbejderklasse, storbyer og parlamentarisk demokrati.² Før det moderne samfund har man også kendt sociale bevægelser, der har antaget politisk karakter og antastet dele af den samfundsmæssige magtstruktur. Men det særlige ved de sociale bevægelser, der opstod i forbindelse med det moderne samfunds dannelse, var, at de udfordrede samfundets

kulturelle-værdimæssige orientering, at de satte spørgsmålstejn ved systemets værdimæssige forankring og legitimitet.

I middelalderen og tidligere så man også politiske omvæltninger og oprør, men ingen gjorde oprør imod religionen, som var samfundets værdimæssige forankring; ingen satte spørgsmålstejn ved nødvendigheden af en religiøs legitimering af samfundsstrukturen. Det er et moderne fænomen, at man kollektivt kan betvivle et samfundssystems værdimæssige forankring. Og det var, hvad både de gamle og de nye sociale bevægelser gjorde.³

Det 19. og 20. århundredes store sociale bevægelser - borgerskabets liberale bevægelse, bondebevægelsen og arbejderbevægelsen hang intimt sammen med klassesdannelsesprocessen og fremkomsten af de store ideologier i det moderne samfund.⁴

Med industrialismens gennembrud og den nye kapitalistiske produktionsmådes etablering opstod helt nye sociale klasser. Det industrielle borgerskab var den nye klasse på vej frem til dominans, og i den anden ende af samfundet opstod af underklassen en ny arbejderklasse. Ideologiernes fremkomst var en anden side af denne proces. Liberalismen blev skabt i forbindelse med borgerskabets rejsning som klasse og blev videreført og udviklet af bondebevægelsen, mens marxismen og forskellige socialistiske ideologiers fremvækst var forbundet med arbejderklassens dannelse og udvikling.

Nye sociale klasser skaber imidlertid ikke automatisk en kollektiv bevidsthed om sig selv som social klasse med nogle bestemte mål. Det sker igennem en langsom kollektiv social lære- og bevidstgørelsesproces, der kan beskrives som en social bevægelses dannelses- og udviklingsproces. Og det er i den sammenhæng, at intellektuelle tilknyttet de nye sociale klasser udviklede nye idesystemer, ideologier, der udtrykte og var med til at udvikle de nye klassers bevidsthed om sig selv.

Ideologier er i forhold til det før-moderne samfund en ny politikform.⁵ Med sekulariseringens overtog videnskaben og de nye ideologier religionens plads, som legitimeringer af samfundets indretning og udvikling. Begge satte mennesket i fokus og så det som en potent, rationel aktør, der

kunne ændre verden. Ideologierne blev person- og subjekt-konstituerende fortolkningssystemer, der delvis erstattede religionens plads.

De vendte sig kritisk mod den bestående samfundstilstand og indeholdt en appel og tro på en ændring af det bestående samfund. De var fremtidsrettede mod et utopia, og kan derfor siges at erstatte den tidligere religiøse forhåbning om et paradys efter livet med en forhåbning om et paradys i denne verden. Det var igennem ideologierne, at de nye klasser og sociale bevægelser fremlagde nogle nye normer og mål for, hvad der skulle betragtes som henholdsvis retfærdigt og uretfærdigt i samfundet. De sociale bevægelser antastede derved det bestående samfunds værdigrundlag og legitimitet.⁶

Borgerskabets nye moralske orden var i første omgang en politisk orden. Det, borgerskabet reagerede på som værende uretfærdigt ved den gamle feudale orden, var opbygningen af politiske privilegier og udelukkelsen fra det politiske styre.

Den retfærdighed, man krævede indført, var, at alle borgere skulle have lige ret til deltagelse i politik. Hertil var det nødvendigt med en tale-, forsamlings- og pressefrihed. Og den lighed, man forlangte, var en politisk lighed, beskyttelse af en række juridiske rettigheder for individet og specielt en beskyttelse af ejendomsretten. For store dele af borgerskabet drejede det sig kun om opnåelse af en politisk lighed for deres egen klasse med en vis ejendom. Kun få borgerlige ideologer og politikere gjorde sig til talsmand for en universel politisk lighed.

Hvor liberalismen i sin første fase især var en politisk ideologi, der skulle sikre beskyttelse af individer og ejendom overfor staten, blev liberalismen i en senere fase mere en økonomisk ideologi, knyttet til en utilitaristisk forståelse. Frihed blev herefter først og fremmest forstået som frihed for indgreb i økonomisk aktivitet. Jo mere frit enkeltindividet kunne forfølge sine egne egoistiske økonomiske interesser, desto større blev samfundsnytten.

Organisationsformen for en social bevægelse er bestemt af, hvilke sager den tager op, og hvilken målsætning den har.⁷ De tidlige borgerlige sociale bevægelser havde som mål at få indført en demokratisk retsstat, at få anerkendt en politisk lighed for borgerskabet ved at sikre en række juridiske og politiske rettigheder.

Til det formål organiserede man sig i nogle relativt løse foreninger, klubber, parlamentsfraktioner og skabte en presse. Det er blevet kaldt en ideel mobiliseringsform, fordi man henvendte sig til enkeltindivider i det oplyste borgerskab. Man havde en ideologi, hvor man så mennesket som et selvstændigt rationelt individ, der kunne oplyses og vindes for ideerne om de politiske og juridiske menneskerettigheder. Ideologier bygger på det skrevne ord, og liberalismens opkomst og udbredelse fik tæt sammenhæng med den kommunikationsrevolution, der skete parallelt med den økonomisk-industrielle og den politiske-borgerlige revolution. Der opstod en helt ny borgerlig offentlighed, der bestod af en begrænset kreds af oplyste borgere, der igennem demokratisk diskussion skulle sikre en politisk lighed.

Den socialistiske arbejderbevægelse stillede en anden slags moralsk orden op overfor den borgerlige opfattelse af samfundet. Hvad nyttede politisk lighed, hvis den udelukkede store dele af befolkningen, og der stadig eksisterede store økonomiske og sociale uligheder? Det uretfærdige ved samfundet, set fra socialistisk hold, var den fundamentale ulighed vedrørende de materielle ressourcer og dermed muligheden for at kunne tilfredsstille sine materielle behov. Det retfærdige ville være en sikring af en vis materiel velfærd for alle samfundets borgere. Frihed var ikke blot et politisk begreb, men også et økonomisk begreb, et spørgsmål om at skabe frihed for sult.

Mens borgerskabets nyskabelse i forhold til det tidligere feudale samfund bestod i en fremlæggelse af et program for en politisk frigørelse i forhold til den traditionelle politiske struktur, tog den socialistiske arbejderbevægelses krav form af forslag om ændring af den økonomisk-materielle struktur, så der kunne skabes en form for økonomisk retfærdighed. Det gav sig enten udtryk i en revolutionær opfattelse, der regnede med en radikal og hurtig omvæltning af den kapitalistiske struktur, eller form af en reformistisk opfattelse, der regnede med, at arbejderbevægelsen igennem reformer langsomt ville fjerne kapitalismens uretfærdigheder og skabe et nyt og mere retfærdigt socialistisk samfund.

Arbejderbevægelsens organisationsformer måtte som følge af bevægelsens nye målsætning adskille sig fra den borgerlige liberale bevægelses. Arbejderbevægelsens mål var bekæmpelse af og begrænsning af den socialøkonomiske ulighed og magtudøvelse fra kapitalisternes side. Man var uden borgerskabets materielle ressourcer og stræbte både efter at skabe en modmagt mod borgerskabets markedsmæssige magt og en politisk magt for at supplere og beskytte den faglige

kamp. Man appellerede derfor ikke til enkeltindividet, men til fællesskabet (klassen). Hertil var dannelsen af centraliserede masseorganisationer i form af fagforeninger og politiske partier de egnede organisationsformer.

I hele dette århundrede har disse organisationer, der udsprang fra de gamle sociale bevægelser, langsomt ændret karakter. Fagbevægelsen, der i dannelsesperioden stod uden for det etablerede samfund og fungerede efter en folkebevægelses-mobiliseringsmodel, blev efter Septemberforliget i 1899 og etablering af det fagretslige system i stigende grad institutionaliseret i samfundet dvs. accepteret og integreret med andre interesseorganisationer og staten.⁸ Denne institutionalisering blev formidlet af nogle indre organisatoriske processer i fagbevægelsen, en centralisering og en bureaukratisering. Centraliseringen indebar en samling af ressourcer og forskydning af kompetence til snævrere og højerestående organer i organisationerne, og bureaukratiseringen betød en stigning i antallet af professionelle organisationspolitikere og deres voksende indflydelse i beslutningsprocesserne.

Fagbevægelsen er dermed i en vis udstrækning blevet selvstændiggjort i forhold til sine medlemmer. Hvor den tidligere især formidlede medlemmernes behov overfor modstående organisationer og staten, er den i dette århundrede blevet en del af det etablerede samfund og dermed også formidler af statslige problemer overfor medlemmerne.

En række af de organisationer, der opstod i det forrige århundrede, har helt mistet deres præg af at være en del af en folkelig klassebevægelse. I fagbevægelsen er karakteren af folkelig bevægelse dog delvis levet videre i tilknytning til eller i modsætning til fagbevægelsens karakter af statsligt bureaukrati. Selvom fagbevægelsen i dag ikke på samme måde som i forrige århundrede er udtryk for en folkelig bevægelse, vil den dog altid til en vis grad være udtryk for og påvirket af de bevægelser, der opstår på arbejdspladserne. Hvis den ikke til en vis grad tilpassede sig sådanne bevægelser og "levede af dem", ville den helt stivne og fjerne sig fra medlemmerne.

Det moderne samfunds krise og de nye sociale bevægelser

I 1960'erne opstod så pludselig i alle højtudviklede kapitalistiske samfund en række nye sociale bevægelser i protest mod de mere etablerede interesseorganisationer og politiske partier. Denne nye politiske organisationsform var ikke kun kortvarig, men bredte sig i 1970'erne og 1980'erne og fik stadig nye udtryksformer.⁹

Bevægelsernes baggrund var en række strukturelle ændringer i det moderne samfund. En stadig mere integreret og bureaukratisk økonomisk politisk styring i sammenhæng med nye former for industrialisering har i efterkrigstiden ændret en række sociale forhold. Og flere af de nye sociale bevægelser kan i deres udspring ses som modstandsformer imod en varegørelse og bureaukratisering af det civile samfund og forsøg på skabelse af nye sociale omgangsformer.

Bevægelserne er blevet set som udtryk for et nyt politisk paradigme, fordi de repræsenterede en ny politisk aktør, der stillede nye politiske dagsordener og formulerede nye politiske mål, der afspejlede sig i en flad græsrodsorganisering med direkte demokrati.¹⁰

De nye sociale bevægelser var ikke entydige klasseorganisationer og organiserede ikke deres tilhængere omkring problemerne i produktionsprocessen, men tog i højere grad kulturelle, miljømæssige, bevidsthedsmæssige, internationale og lokale sager op til behandling.

De nye bevægelsers organisationsform er meget rammende blevet betegnet som projektorienteret i modsætning til arbejderbevægelsens formelle masse-organisationsform.¹¹

Projektorganisationsformen svarer til, at de nye sociale bevægelsers fokus først og fremmest er den sociokulturelle verden (det civile samfund), hvor målet er skabelse og påvirkning af livsformer, mens arbejderbevægelsens masseorganisationsform var indrettet imod påvirkning af produktionen (markedet) og den politiske struktur (staten).

Man kan derfor sige, at bevægelserne har forsøgt at udvide medborgerskabet fra at gælde politiske og social-økonomiske forhold til også at gælde sociokulturelle forhold. Det vil sige en ret til sikring af valg af egen livsform, ret til sikring af ordentlige reproduktionsmæssige forhold, skabelse af rammer, der beskytter individ og grupper mod dominans fra den dominerende massekultur.

Målet har været dobbelt, dels at sætte rammer for systemets styring af ens livsform, dels skabelse af mulighed for udfoldelse af nye livsformer. Derfor kan de nye sociale bevægelser i lighed med de gamle bevægelser også siges at have forsøgt at indføre en nu normativ orientering for, hvad man burde betragte som de væsentlige politiske problemer.

Det var i den første fase især problemer med fremmedgørelse og personlig identitet i det moderne samfund, der blev politiseret.¹² Og det skete ved på den ene side at kræve, at man angreb årsagerne til denne fremmedgørelse, og samtidig gik man igennem selvaktivitet ind i et opgør mod disse forhold. Senere har man mere bevidst vendt sig imod en række destruktive følger af den industrielle produktionsform og forsøgt at opstille grænser for systemets vækst, samtidig med at man har forsøgt at udvikle helt nye sociale eksperimenter, der brød med det formelle systems forskellige logikker.

Det vigtigste ved de nye sociale bevægelser var i første omgang ikke den konkrete indflydelse på det politiske system, de fik. Det betydningsfulde ved bevægelserne i et længere perspektiv var de bevidsthedsformer og ideologier samt den organisationsform, dannelsen af uformelle netværk, der kom til udtryk i bevægelserne.¹³ De to ting hænger intimt sammen. De nye bevidstheds- og forståelsesformer udspringer af og betinger organisationsformen, har en organisk forbindelse med den og er ikke blot stivnede udtryk, som det er tilfældet for de gamle sociale bevægelser. De nye bevidsthedsformer er åbne, i bevægelse, ligesom netværkene er det.

Begrebet netværk betyder egentlig kun nogle uformelle smågrupper. De sociale bevægelser kan ses som bestående af en hel række sammenhængende netværk, som er bundet sammen. Det særlige dynamiske ved en sådan organisationsform er, at her smelter personlige og sociale samfundsmæssige ændringer mere direkte sammen. Bevidsthed, holdninger og handlinger indgår i en dynamisk forandringsproces. De personlige og samfundsmæssige ændringer integreres, ved at man igennem fællesskabet opdager sin egen kraft som en del af en kollektiv kraft, der skaber ny kollektiv energi, der kan brede sig.

I denne organisationsform oplever mange, at der sker betydningsfulde ændringer i deres liv. Man bliver "omvendt". Tidligere opfattelser brydes op, og man ser verden i et nyt lys.¹⁴ Det svarer til processen med paradigmerevolutioner i den videnskabelige verden.

Sociale netværk er naturligvis ikke noget de nye sociale bevægelser har opfundet. De har altid eksisteret overalt i samfundet. Det nye er, at nogle grupper er begyndt at danne netværk omkring nogle nye problemkomplekser, som har fået politisk betydning og kraft. Og det er sket samtidig med, at andre organisationsformer og netværk synes at være under nedbrydning og er stivnet.

Gamle netværk knyttet til arbejdspladser, fagforeninger samt nogle lokalsamfund er blevet nedbrudt, samtidig med at nye netværk er blevet etableret som følge af bl.a. væksten i uddannelsessektoren.

De nye sociale bevægelser står ikke bare for en ny ideologi i gammeldags forstand, på linje med den liberalistiske og socialistiske ideologi. I de nye bevægelsers værdiforestillinger ligger også et opgør med tidligere tiders utopitænkning.

Den grønne samfundsutopi, således som den f.eks. er formuleret af Mats Friberg, er ikke-perfektionistisk, dvs. den tegner ikke et idealsamfund, hvor alle problemer er løst.¹⁵ Den er provisorisk, dvs. den peger ikke på faste retningslinjer for, hvorledes man når målet. Den er pluralistisk. Det vil sige, at den ser den menneskelige tilværelse som sammensat og uberegnelig, hvorfor man må afvise alle entydige fremtidsvisioner. Men utopi er alligevel nødvendig for udvikling og fornyelse som modbillede til teknokratiets tyranniske prognoser. Utopier i denne nye forstand står for en åbenhed overfor enhver situation, som synes veldefineret og fastlåst ud fra den dominerende tænkning.

Gamle forståelsesformers vanskeligheder ved at forstå de nye sociale bevægelser

Blandt samfundsforskere har der været stor uenighed om, hvorledes man skulle studere de nye sociale bevægelser, og hvorledes man skulle vurdere deres samfundsmæssige betydning.¹⁶ Det afspejler naturligvis forskelle i videnskabsteoretiske udgangspunkter, og det illustrerer vanskelighederne ved at forstå et nyt fænomen ud fra industrisamfundets dominerende marxistiske og liberalistiske forståelsesformer.

Der har eksisteret to videnskabsteoretiske hovedsynspunkter i studiet af de sociale bevægelser.¹⁷ Skulle de nye sociale bevægelser først og fremmest forstås som produceret eller skabt af en række

samfundsmæssige strukturelle ændringer, eller skulle de ses som producent eller skaber af samfundsmæssige ændringer og nye strukturer?

Det første er en objektiv strukturel tilgang, og det sidste er en aktørtilgang. Den objektive-strukturelle tilgang repræsenteres både af den sociologiske funktionalisme, der ser bevægelserne i et socialt systemperspektiv og anlægger en integrationssynsvinkel på samfundet, og en strukturel marxisme, der anskuer samfundet ud fra en konfliktopfattelse. Og aktørsynsvinklen har både en udformning, hvor aktøren forstås ud fra en rationel aktørteori, og en udformning, hvor man forsøger at forstå aktøren indefra og i forbindelse med den kollektive identitetsdannelse, der opstår under bevægelsernes dannelsesproces.

De tre første synsvinkler anlægger et sociologisk beskrivende og forklarende perspektiv, hvor interessen især er rettet mod at undersøge de nye sociale bevægelses materielle udspring og herudfra at beskrive og forklare deres funktionsmåde. Det kan kaldes et sociologisk tilbageskuende perspektiv, mens det sidste er repræsentant for et mere kulturelt fremadskuende perspektiv, hvor interessen mere er knyttet til de bevidstheds- og organisationsformer samt de ideologier, der ligger i kim i de nye sociale bevægelser.

Den rationelle aktørteori, der kan ses som repræsentant for en moderne liberalistisk orienteret samfundsopfattelse, finder man i ressourcemobiliseringsparadigmet, der har været den dominerende forståelse af de nye sociale bevægelser i den amerikanske sociologi.¹⁸

Her anskues de nye sociale bevægelser ud fra en konfliktmodel, hvor årsagerne til deres fremkomst søges i en række objektive forhold, strukturelle samfundsændringer, ændringer i ressourcer, organisation og muligheder for samfundsmæssig anerkendelse af kollektive interesser.

Videnskabsteoretisk anlægges en neo-utilitaristisk synsvinkel, hvor man i stedet for en snæver individorientering antager, at grupper og organisationer rationelt forfølger deres egeninteresser. I den forståelse eksisterer der ikke den store forskel mellem den institutionaliserede form for politik i partier, interesseorganisationer og de nye sociale bevægelser. Der er kun tale om, at de nye sociale bevægelser bruger andre midler og organisationsformer for at fremme deres rationelle interesser og søge samfundsmæssig anerkendelse i det politiske system.

Denne synsvinkel bygger på omfattende historiske studier af kollektive aktioner og dannelsen og udviklingen af de gamle sociale bevægelser i industrisamfundet. Et problem ved brugen af denne betragtningsmåde i studiet af de nye sociale bevægelser er blandt andet, at man tager interesser og organisation som givne størrelser, forstår dem udefra og på samme måde som de gamle bevægelses interesser og organisationer.

Men den kollektive identitets- og bevidsthedsdannelse, der foregår i de nye sociale bevægelser, lader sig ikke uden videre indpasse i en snæver strategisk instrumentel interesseopfattelse. De må også forstås i forhold til disse bevægelses egen selvforståelse og ideologi, og retter sig heller ikke imod samme problemområder, som de gamle sociale bevægelser gjorde i industrisamfundet.

I den marxistiske forståelse forsøger man også at forstå de nye sociale bevægelser ud fra det industrielle samfund. Her danner konflikten mellem kapitalister og arbejdere rammen for alle andre sociale gruppers interesser og konflikter, og da de nye sociale bevægelser ikke direkte knytter an til konflikter i produktionsprocessen, må de i et sådant perspektiv nødvendigvis se marginale ud. Specielt hvis man idealtypisk sammenligner disse nye bevægelser med arbejderbevægelsen i dens stormagtsdage i mellemkrigstiden.¹⁹

Her organiserede arbejderbevægelsen sig ikke blot i forhold til arbejdsgiverne, i offentligheden og i forskellige dele af det borgerlige statsapparat, men bestræbte sig også på at organisere medlemmernes dagligdag på forskellig måde. Overfor dette sammenhængende organisatoriske netværk forekommer de nye sociale bevægelser naturligvis spredte og splittede.

Marxismens problem med de nye sociale bevægelser er også vanskelighederne med at forstå bevægelsesernes værdier. I den traditionelle marxisme har man altid fremhævet, at nye ideer udspringer af forandrede materielle forhold, hvorfor man har brugt mange kræfter på at analysere de mekanismer, der binder menneskenes bevidsthed til det kapitalistiske samfund, og i mindre grad været åben for de muligheder mennesker har for at sprænge de kapitalistiske bevidsthedsformer.

Her kan de nye sociale bevægelser siges at have været banebrydende ved i ideologi og praksis at vise, at andre bevidstheds- og livsformer er mulige. Derfor må en primitiv metodisk sondring

mellem basis og overbygning forlades. Ændring i ideer og ændring i handlinger er relateret til hinanden som æg og høne. Hvad der kommer først, er ikke til at sige.

Blandt marxister har der været forskellige holdninger til de nye sociale bevægelser. De er af de fleste marxister blevet anset som en nyttig alliancepartner for arbejderbevægelsen i kampen mod borgerskabet, fordi de kunne være med til at genoplive nogle kulturelle og sociale funktioner i arbejderbevægelsen. Andre har været mere skeptiske og anset dem for romantiske, småborgerlige og reaktionære, fordi de har sat spørgsmålstegn ved fremskridtstroen og troen på det progressive i produktivkræfternes udvikling. Men fælles for den marxistiske forståelse er, at man har tildelt dem en underordnet samfundsforandrende rolle i forhold til arbejderbevægelsen.

De nye sociale bevægelser som skabere af et nyt samfund

Overfor denne tendens til social-strukturel determinisme i synet på de nye sociale bevægelser, der både repræsenteres af marxister og ressourcemobiliseringsteoretikere, findes en helt anden synsvinkel, der er blevet kaldt identitetsparadigmet.²⁰

Udgangspunktet er her hermeneutisk, hvor man forsøger at forstå bevægelserne indefra, og hvor fokus er den kollektive identitetsdannelse.

Den mest fremtrædende repræsentant for denne retning har været den franske sociolog Alain Touraine (1925 -), der længst, mest dybtgående og alsidigt har beskæftiget sig med de nye sociale bevægelser.²¹ Det er sket indenfor et stort anlagt forskningsprogram, der har udmøntet sig i empiriske undersøgelser af en række af de nye sociale bevægelser (studenterbevægelsen, anti-atomkraftbevægelsen, en regional frigørelsesbevægelse og fagforeningsbevægelsen Solidaritet i Polen). Alle undersøgelser er udført ud fra en af Touraine særlig udviklet form for aktionsforskning (interventionsmetoden).

For Touraine består samfundet ikke af nogle strukturer og institutioner, hvorfra man kan udlede nogle sociale handlinger. Samfundet skal snarere ses som et komplekst forhold af sociale relationer, bevægelser, kulturelle produkter og politiske kampe. Og det karakteristiske ved et samfund er for Touraine at se, at samfundet "arbejder med sig selv", befinder sig i en konstant ændring af praksis,

normer og institutioner. Der foregår til stadighed en kamp mellem forskellige sociale bevægelser om det kulturelle mønster i et samfund, om samfundets "historicitet", som Touraine kalder det.

Det betyder, at man i studiet af samfundet ikke kan tage udgangspunkt i en orden og en struktur, men må tage sit udgangspunkt i sociale bevægelser. Det er en perspektivvending i forhold til den funktionalistiske og strukturel-marxistiske sociologi, der er optaget af, hvorledes strukturen eller det sociale system producerer sociale bevægelser, hvor Touraine er optaget af, hvorledes sociale bevægelser producerer samfundet. Samfundet skal ansues som en kamp mellem forskellige kulturelle modeller formidlet af sociale bevægelser.

Touraine skelner ligesom Marx mellem forskellige samfund og nogle typiske problemer, som disse samfund kæmper med.²² I handelssamfund fokuserer man på distributionsproblemet og i industrielle samfund på mobiliseringen af produktivkræfterne, hvorimod man i de kommende postindustrielle samfund vil være koncentreret om den kulturelle retning af den sociale udvikling.

Det er Touraines opfattelse, at vi i dag i de højtudviklede vestlige samfund befinder os i en overgangsfase mellem det industrielle og et postindustrielt, programmeret samfund.

I det programmerede samfund er det ikke kampen mellem kapital og arbejde, der vil komme til at dominere, men en kamp mellem et teknokrati, repræsenterende forskellige dele af staten og det private erhvervslivs top overfor forbrugerne, som vil blive repræsenteret af forskellige nye sociale bevægelser.

Politik bliver et spørgsmål om kontrol med forskellige former for information og styring. Der vil der være en tendens til, at apparaternes styring af menneskenes hverdagsliv ned i mindste detalje vil blive større. En teknokratisk politik vil tendere til at blive altgennemtrængende. Men heroverfor vil der hele tiden rejse sig krav om selvbestemmelse og selvforvaltning. Kampen gælder nu ikke så meget politiske og legale rettigheder, som det gjaldt i overgangen til det industrielle samfund, eller organiseringen og fordelingen af det økonomiske produktionsapparats resultater, som var centralt i velfærdssamfundet, men kommer mere til at gælde valg af livsform i hverdagen.

Det moderne samfund er ifølge Touraine blevet en så kompleks og indgribende mekanisme, hvor der er sket en stigende grad af styring ikke alene af de sociale forhold, men også af den symbolske

produktion og af individets identitet og behov. Men der bliver samtidig i samfundet produceret muligheder og distribueret ressourcer for individualisering, selvrealisering og autonom dannelse af personlig og kollektiv identitet. Det er i dette sammenstød, at de nye sociale bevægelser er født. De bygger på behovet for selvbestemmelse og kæmper for dannelse af livsmåder, der ikke er fremmedbestemte. For Touraine må begrebet om selvforvaltning erstatte begrebet socialisme i overgangen til et nyt samfund.²³

Touraine ser studenteropstanden i Paris i maj 1968 som et afgørende vendepunkt i udviklingen af de nye sociale bevægelser. Symbolsk kan denne opstand tages som udtryk for begyndelsen til overgangen til et nyt postindustrielt samfund, ligesom revolutionen i 1848 kom til at markere overgangen til det borgerlige industrielle samfund.

Det, der skete i maj 68, var, at krisen i værdierne for det industrielle samfund klart kom frem. Selvom arbejderbevægelsen også blev forsøgt koblet på den politiske krise, viste oprøret og strejken alligevel, at arbejderbevægelsen var dybt institutionaliseret i velfærdssamfundet. Store dele af studenteroprøret stillede i de kommende år store forhåbninger til en genoplivning af arbejderbevægelsen i forbindelse med økonomiske kampe. Disse forhåbninger blev omsat i dannelsen af en hel række politiske smågrupper og nye politiske partier, som for de flestes vedkommende forblev meget sekteriske.

Erkendelsen af, at den gamle arbejderbevægelse som værende samfundsmæssigt på retur som social bevægelse kom sent for mange. Det skete i Frankrig først rigtig omkring 1980, hvor man begyndte at tale om marxismens krise. Det blev også foranlediget af store interne kriser i de store kommunistiske partier i Frankrig og Italien og de nye sociale bevægelseres succes. Måske kommer de østeuropæiske revolutioner omkring årsskiftet 1989-90 til at markere den almene erkendelse af dette epokeskift.

For Touraine er dannelsen af de nye sociale bevægelser en proces, hvor der udvikles en stadig større kollektiv egen-bevidsthed, en bevidsthed om hvem modstanderen er, samt en bevidsthed om hvilke værdier kampen drejer sig om. Alle de nye sociale bevægelser startede med konkrete, sociale kampe, hvor man reagerede imod en dominans og nogle overgreb. Herigennem fik deltagerne en fornemmelse af en konkret modstander, hvem der deltog og støttede i en kamp. Og sådanne kampe

bliver altid indirekte en positiv bekræftelse af nogle værdier, som man bliver mere bevidste om, og som senere kan udtrykkes i et program eller en utopi.

Touraine mener ikke, at vi endnu har set de mere udviklede former for social organisering, de nye sociale bevægelser vil antage, men ser klart disse bevægelser som en slags afløser for arbejderbevægelsen som den samfundsmæssige fornyelseskraft.

Den vigtigste klassemodsatning i det programmerede samfund vil ikke komme til at gå mellem arbejdere og kapitalister, men mellem et statslig-privat teknokrati over for folket. De nye sociale bevægelser skal nærmest ses som repræsentant for forskellige forbrugere, der gør oprør mod en ny teknokratisk overklasse. De sociale aktører er ikke længere så klart afgrænsede rent rollemæssigt. Hvor det i overgangen fra feudalsamfund til industrisamfund var borgeren, der var hovedaktør, og i industrisamfundet var arbejderen, ser det mere sløret ud i det programmerede, postindustrielle samfund.

Når Touraine tegner et dualistisk klassemønster ligesom marxismen, hænger det sammen med, at han mener, at kampen mellem sociale bevægelser i sidste instans har karakter af en konfrontation med statsapparatet om et samfunds kulturelle orientering. Konkret empirisk viser billedet sig imidlertid altid at være mere broget, og han gør da også selv opmærksom på de nye sociale bevægelses forskelligartethed i dag, samt at der i teknokratiet findes interessemodsatninger, hvor man ligefrem kan spore tendenser til, at fraktioner her allierer sig med de nye sociale bevægelser.

De nye sociale bevægelses allianceproblem

I de nye sociale bevægelses paradigme ligger kimene til nogle organisationsprincipper for et nyt postindustrielt samfund. Men indtil nu har de især rettet deres krav imod det sociokulturelle område, mod ændringer af individerne og de sociale forbindelser mellem dem, en værdi- og normforandring i det civile samfund.

Derfor har den tyske politolog Joachim Raschke (1938 -) kaldt dem kulturorienterede i modsætning til de magtorienterede, der retter sig mod den økonomisk-politiske sfære, hvor man tilstræber magtpositioner i det etablerede system.²⁴

De gamle bevægelers historie viser, at sociale bevægelser gennemlever en historisk udviklingscyklus. De dannes i sammenhæng med skabelsen af en kollektiv identitet, værdiorientering og ideologi. Derefter følger en kamp- og mobiliseringsfase, hvor man forsøger at påvirke hele samfundet. Og den efterfølges af en institutionaliserings- og reformfase og eventuelt afsluttes den af en stivnen og tab af magt, hvis de problemer og funktioner, som bevægelsen var bygget op omkring, mere fundamentalt ændres.²⁵

Mange af de nye sociale bevægelser er både kultur- og magtorienterede, men der findes tendenser til, at bevægelserne enten bliver magt- eller kulturorienterede. Dele af bevægelserne har en foragt og angst for at deltage og blive integreret i det almindelige institutionelle magtspil i samfundet, mens andre dele igennem deres virksomhed vokser sammen med mere etablerede organisationer f.eks. politiske partier.

I den nuværende fase eksisterer der et ejendommeligt modsigelsesfuldt forhold mellem de nye sociale bevægelser og den velfærdsstat, som især er skabt af arbejderbevægelsen. Det er vigtigt at erkende disse modsætninger og ikke forsøge kunstigt at ophæve dem, så længe de nye sociale bevægelser står så relativt svagt. Man må erkende en vis ambivalens og reformisme.

Kulturelt føler mange i de nye sociale bevægelser, at de står i et stærkt modsætningsforhold til det etablerede samfund. Samtidig er mange folk i bevægelserne klar over, at de lever i en stærk afhængighed til det etablerede samfund. Mange eksperimenter er afhængige og direkte understøttet af velfærdsstaten. Det gælder dels økonomisk, men også med hensyn til sympatisørmarked, som bevægelserne lever af, og som mange gange udgøres af grupper af mennesker, der er mere solidt placerede i det nuværende institutionelle system. Uden en række "buffergrupper" og sympatisører, der kan formidle de alternative kulturers og miljøers sag ind i det etablerede system, ville store dele af den såkaldte alternative kultur ikke kunne leve videre.

Det kan ses i dag, hvor de nye sociale bevægelser i meget høj grad mærker den borgerlige nedskæringspolitik, der ofte rammer sådanne områder, som bevægelserne tidligere har kunnet vinde offentlig støtte til.

På en række områder er de nye sociale bevægelser og deres forskellige produktions- og bofællesskaber også med til at stabilisere det bestående system. Nogle fungerer som substitutter for andre offentlige aktiviteter, og samtidig som fornyelseskilde for forskellige former for institutioner. Det ses indenfor social- og kulturpolitikken.

Forholdet mellem sociale bevægelser og politiske partier er både præget af samarbejde og modsætninger.²⁶ I vores politiske system lægges de økonomisk-politiske rammer for de sociale bevægelser delvis af det partipolitiske system. Det betyder, at sociale bevægelser på en række punkter er afhængige af gode forbindelser i det partipolitiske system.

Generelt vil der altid være brug for beskyttelse af minoritetsgrupper og for politiske reformer, der kan fremme vækstbetingelserne for de nye sociale bevægelser. Endelig må der være nogle politiske partier, der er i stand til at formidle de nye sociale bevægelsers krav ind i det politiske system, sammenfatte dem, gøre dem konkrete og instrumentelle. Det betyder, at forholdet mellem politiske partier og de nye sociale bevægelser nødvendigvis må bygge på et komplementært, konfliktfyldt arbejdsfællesskab.

Partier og bevægelser er underlagt forskellige logikker. Partiernes formål er først og fremmest rent instrumentelt at forsøge at omsætte nogle politiske krav og arbejde for en mobilisering af dem, at sammenfatte dem og muligvis at forsøge at opstille mere langsigtede reformplaner. Bevægelserne står heroverfor både som skaber af nogle umiddelbare sociale eksperimenter og som producent af nogle mere langsigtede ideer og utopier. Det kan derfor være svært at sige, hvilke af de to organisationsformer, der er mest bred eller snæver.

I en vis forstand er nogle af de nye sociale bevægelser mere snævre end de politiske partier, fordi de kun direkte forholder sig til nogle få samfundsproblemer, mens politiske partier er nødt til at have en holdning til alle samfundsproblemerne.

I en anden forstand kan man også tale om, at nogle af bevægelsernes aktiviteter er mere brede og grundlæggende end partiernes. Det gælder de bevægelser, der forsøger at skabe et mere helhedspræget liv (livsformeksperimenter), men bevægelsernes ideologi er ofte også udtryk for et

betydeligt mere helhedsorienteret syn på samfundet, end man finder hos mange af de traditionelle politiske partier, der fremtræder snævert interessepræget.

For de nye sociale bevægelser er det afgørende at have gode kontakter ind i det politiske system. Ideerne, organisationsformerne og kulturen kan kun spredes, beskyttes og næres i et samvirke. Omvendt har partierne også behov for de nye sociale bevægelser på flere leder. Det er kun i begrænset omfang, der indenfor partiernes egne række skabes ideer og organisationsformer. De skal mange gange hentes, læres og opfanges fra bevægelserne.

Desuden må partierne se, at deres aktiviteter ikke i sig selv har særlig store samfundsændrende effekter. Et alternativt, ikke-kapitalistisk samfund skabes ikke blot ved nogle rammer og strukturreformer af et meget begrænset antal partimedlemmer. Hertil kræves udvikling af nye institutioner, organisationsformer i produktion og reproduktion, hvor de nye sociale bevægelser og netværkene er helt afgørende for at give reformerne en indholdsmæssig kvalitativ udfyldning.

I Vesttyskland har de nye sociale bevægelser dannet deres eget politiske parti.²⁷ Det skete i 1979, da en række grupper fra miljøbevægelsen, fredsbevægelsen, kvindebevægelsen, socialistiske smågrupper fra den udogmatiske venstrefløj dannede partiet De Grønne. Ved at danne et politiske parti byggede de mere direkte modsætningen mellem et partis og bevægelsernes funktion ind i selve partiet. Det har man klart kunnet se i modsætningen mellem en realistisk fløj, der satser på at kunne opbygge en parlamentarisk alliance til venstre med Socialdemokratiet og en mere fundamentalistisk fløj, der forsøger at holde fast ved bevægelsernes værdimæssige og kulturelle orientering.

Når bevægelserne i Vesttyskland har valgt at danne et eget parti, hænger det dels sammen med, at specielt miljø- og fredsbevægelse har været meget stærke, og at der ikke har eksisteret et demokratisk socialistisk parti til venstre for Socialdemokratiet, der har kunnet samle venstrefløjen op, hvilket også hænger sammen med den udbredte antikommunisme i det vesttyske samfund.

Der består som allerede antydnet mange farer for de nye sociale bevægelser. Som nye organisationer står de i spændingsfeltet mellem at blive "opslugt" og blive marginaliseret i forhold til det bestående samfund. Ved kun at forblive kulturorienterede lever de i faren for selvtilstrækkeligt at isolere sig i forhold til det øvrige samfund og kun forblive en uskadelig subkultur.

En anden nærliggende fare, er, at bevægelserne hver for sig udvikler sekteriske ideologier, der hæmmer et samarbejde mellem dem. Det har kunnet ses både i kvindebevægelsen og i miljøbevægelsen, hvor der er forsøgt opbygget mere totale ideologier uden øje for, at dybdeideologien eller paradigmet for alle de nye sociale bevægelser er det samme.

Derfor ligger der en stor opgave i forståelsesmæssigt og ideologisk at være med til at give de nye sociale bevægelser som helhed en samlet ideologisk identitet, som samtidig må være meget mere åben end de gamle ideologier. Det er imidlertid en proces, som må ske langsigtet og organisk, idet bevægelserne ikke blot kan opnå styrke ved at gøre sig til en total bevægelse ligesom arbejderbevægelsen ved at fremlægge et program for en total ændring af samfundet.

Der vil altid være en spænding mellem bevægelse og institution.²⁸ En bevægelse, der bygger på skabelse, fornyelse og store offentlige udbrud kan ikke blive ved med at være i bevægelse på samme måde. Den må institutionalisere sig. Bevægelser har brug for institutioner for at overleve og konsolidere sig. Omvendt kan man sige, at institutioner har brug for bevægelser, hvis de ikke skal stivne og miste forbindelsen med menneskers dynamiske liv og problemer. De sociale bevægelser har allerede på nogle områder næsten fået institutionskarakter og mistet noget af deres bevægelseskarakter.

Det er f.eks. sket i 1980'erne med dele af kvindebevægelsen, hvorfor nogle også har erklæret den død. Hvordan de nye bevægelser vil ændre sig i fremtiden, er svært at sige. Men jeg vil antage, at flere af de nye bevægelser vil antage stadig skiftende bevægelses- og institutionaliseringsformer på den måde, at nye bevægelsesformer vil udvikle sig af tidligere bevægelser institutionaliserede former og mange gange i modsætning til disse. Man kan derfor sige, at der i en social bevægelse til stadighed vil være en modsætning mellem et bevægelses-og et institutionaliseringsperspektiv.

De sociale bevægelser som katalysatorer for udvikling af nye værdier

De nye sociale bevægelser repræsenterer både et politisk og teoretisk nybrud. Politisk kom de til at markere et opbrud fra industrisamfundets organisations- og værdiforestillinger og indledning til opbygning af nye samfundsmæssige organisationsformer ved at vise, at samfundet ikke

udelukkende kunne forstås og styres ud fra staten og/eller markedet, men at nøglen til samfundsændringer ligger i det civile samfund.

Teoretisk kom de også til at ændre perspektivet i den kritiske samfundsforskning. I 1970'erne var den præget af et strukturalistisk paradigme. De nye sociale bevægelser vendte om på dette. De kunne ikke kun forstås som produceret eller skabt af en række samfundsmæssige strukturelle ændringer, men måtte samtidig ses som producent eller skaber af nogle nye samfundsmæssige organisationsformer og værdier. Det fik sit mest markante udtryk i Touraines nye sociologi.

I min forståelse må de nye sociale bevægelser ses i et meget langt historisk perspektiv. Den svenske sociolog Mats Friberg, der står som en af de ledende teoretikere og ideologer for bevægelserne i Skandinavien, ser de nye sociale bevægelseres gennembrud efter 1968 som indledningen til en større grøn politisk mobiliseringsbølge i lighed med andre store politiske mobiliseringsbølger i den vesteuropæiske historie, som den protestantiske, liberale og socialistiske bevægelse.²⁹ De nye sociale bevægelser opstod meget forskellige steder i samfundet, som reaktion mod en række uheldige sider ved industrisamfundets vækst, og målet er skabelsen af en bæredygtig udvikling i forhold til samfundet, mennesket og naturen.

Et sådant langt historisk perspektiv på de nye sociale bevægelser ligner den tyske sociolog Klaus Eders (1946 -) forståelse.³⁰ Han er inspireret af Habermas' forestillinger om social evolution, og ser sociale bevægelser som skabere af kulturelle modeller og en moralsk orden, der har mulighed for at blive institutionaliseret. En kulturel model baserer sig på et bestemt forhold mellem menneske og natur og indeholder derved også en bestemt politisk-normativ orden mellem mennesker.

I Eders udviklingsforståelse, ser udviklingen således ud:

I renæssancens opfattelse af det hele menneske havde man en organisk opfattelse af naturen. Mennesket skabte naturen igennem at omforme den og forsøgte samtidig at tilpasse sig den. Det indebar at mennesket og naturen tilhørte en og samme objektive orden. Det svarede til en moralsk orden, der var funderet på en funktionel differentiering af roller, hvor fornuften byggede på kongens suverænitæt, som repræsenterede samfundets enhed, og hvor alle var lige overfor kongen.

Med industrialismen og det kapitalistiske samfund blev der af borgerskabet skabt en helt ny kulturel model. Menneske og natur blev adskilt. Mennesket stod nu som instrumentel udbytter af naturen og fik derved et mekanisk forhold til naturen. Det svarede til en moralsk-politisk orden, der var baseret på en egoistisk individualisme, og fornuften blev funderet på princippet om negative friheder.

I øjeblikket er vi så ved at gå ud af industrisamfundet, og søger ifølge Eder at genoprette en sammenhæng mellem natur og menneske, at få et kybernetisk forhold til naturen baseret på en erkendelse af eksistensen af både indre og ydre grænser for menneskets udnyttelse af naturen. Det svarer til en moralsk politisk orden, der er baseret på en kollektiv bestræbelse på at skabe retfærdighed og lykke for alle, hvor fornuften er funderet på princippet om kommunikativ rationalitet. Det er i den sammenhæng, at de nye sociale bevægelser nye værdiforestillinger må forstås. De skal ses som bestræbelser på at opbygge en ny kulturel model.

Det moderne industrisamfund er kun begyndt at ændre karakter. Der er sket en stadig tættere sammenvævning af den økonomiske og politiske styring, hvilket har givet sig udslag i ændringer af det parlamentariske demokrati i retning af korporative former. Der er sket afgørende forskydninger i klassestrukturen som følge af den offentlige sektors vækst og fremvæksten af nye mellemlag, og økonomien er blevet stadig mere international.

Generelt har de nye sociale bevægelser været med til at videreudvikle og modernisere det moderne samfund ved blandt andet at gøre kapitalismen lidt "grønnere" end den ellers ville have været. Men overordnet har de ikke været med til at ændre samfundets kapitalakkumulerende karakter. I den forstand er samfundene stadig kapitalistiske.³¹

Men det hænger også sammen med at de nye sociale bevægelser endnu befinder sig i en indledende fase. Først nu er der ved at tegne sig en klar sammenhængende grøn ideologi, og det er stadig uklart, hvorledes den vil omsætte sig i en ændring af bestående organisationer og eventuel dannelse af nye. Det igangværende opbrud i velfærdssamfundet er langt fra entydigt.

Velfærdssamfundskulturen, der byggede på en bestemt form for (arbejderklasse) kollektivism og solidaritet er under opløsning og synes at blive erstattet af en markedskultur, der bygger på individualisme og præstationsorientering og en postindustriell kultur, der lægger større vægt på en

hel række ikke-materielle værdier, som de nye sociale bevægelser har stået for. Kampen mellem disse to nye kulturer bliver uden tvivl intensiveret i de kommende år, og et bredt gennembrud for en ny postindustriell kultur ligger langt ude i fremtiden.

Jeg mener det er problematisk at opfatte de nye sociale bevægelser som arbejderklassens emancipatoriske efterfølgere, som den eneste centrale aktør for skabelsen af et bæredygtigt samfund, således som Touraine tenderer til at gøre en forestilling om.

De nye sociale bevægelser som den centrale skaber af en ny orden vil sikkert være endnu mere problematisk i et fremtidigt postindustrielt samfund end den tidligere industrielle opfattelse af arbejderklassens ledende rolle. Mere central er forestillingen om, at den sociale udbredelse af nye værdiforestillinger vil ske igennem en uforudsigelig uformel netværksdannelse både i og uden for samfundets mere institutionaliserede økonomiske og politiske strukturer.

Et fremtidigt centralt spørgsmål for de nye sociale bevægelser bliver derfor bevægelsernes værdiorientering. Vil de være i stand til at udvikle både åbne og holistiske værdiforestillinger, der videreudvikler moderniteten eller vil de falde tilbage til helt lukkede, præmoderne værdiforestillinger?

Nogle har i analysen af de nye sociale bevægelser værdiorientering fremhævet lighedspunkter med tidligere bevægelser, der har reageret imod industrialiseringen og moderniseringen, den tidlige romantiske bevægelse i begyndelsen af det 19. århundrede og den populistiske bevægelse i slutningen af det 19. århundrede. Begge disse bevægelser var præget af forestillinger om, at man kunne standse den kapitalistiske stordriftsmodernisering og etablere en produktion baseret på en lokalsamfundsmæssig, håndværksmæssig småproduktion.

Der er ikke tvivl om, at man i dele af de nye sociale bevægelser kan finde forestillinger, der minder om tidligere forestillinger, men generelt er det slet ikke karakteristisk for de nye sociale bevægelser, at de vender sig imod moderniteten, ønsker at vende tilbage til et udifferentieret fællesskab.

Bevægelsernes værdigrundlag må både ses som en udvidelse af det moderne samfunds grundlæggende humanistiske værdigrundlag og som et opgør mod centrale værdiforestillinger i det

industrielle samfund. Praktisk politisk ligger der en accept af både et moderne demokratisk statsapparat samt en vis form for markedsøkonomi, samtidig med at man forsøger at ændre grænsedragningen mellem stat, marked og civilt samfund, så det civile samfund kan blive styrket igennem udvikling af nye organisationsformer.³²

Idémæssigt, teoretisk finder man i alle de nye sociale bevægelser kimene til nye forståelsesformer omkring natur, menneske, økonomi og politik, der mere radikalt gør op med det dominerende vestlige individualistiske-utilitariske menneskesyn.

Noter

1. Friberg, 1984
2. Gundelach, 1988
3. Eder, 1982
4. Heberle, 1951, Watkins, 1964
5. Gouldner, 1976
6. Turner, 1969
7. Raschke, 1985
8. Olsen og Tetzchner, 1979
9. Gundelach, 1980 og 1988
10. Brandt, 1986, Offe, 1985
11. Raschke, 1985
12. Turner, 1969
13. Christensen, 1986
14. Gundelach, 1988 s. 15
15. Friberg, 1986
16. Eyerman, 1984
17. Touraine, 1985
18. Tilly, 1978, Cohen, 1985
19. Jensen og Nordheim Nielsen, 1986
20. Cohen, 1985
21. Touraine, 1981, 1983 og 1985
22. Touraine, 1983

23. *ibid.*
24. Raschke, 1985
25. Friberg, 1988
26. Christensen, 1986
27. Capra og Spretnak, 1984, Henrik Kaare Nielsen, 1985
28. Olofsson, 1986, Evers, 1984
29. Friberg 1988
30. Eder, 1982 og 1985
31. Gundelach, 1988
32. Offe, 1985, Cohen, 1985

Litteraturliste

Brandt, Karl-Werner (1986), *New Social movements as a metapolitical challenge: The social and political impact of a new historical type of protest*. Thesis Eleven no. 15.

Capra, Fritjof and Charlene Spretnak (1984), *Green politics. The global promise*, E.P. Dutton Inc. New York.

Christensen, Erik (1986), *De nye sociale bevægelser som svar/løsninger på velfærdsstatens problemer*. *Velfærdsstaten i krise - sociale og politiske bevægelser*. CVS. Gløder nr. 8.

Cohen, Jean L. (1985), *Strategy or identity: New theoretical paradigms and contemporary social movements*. *Social research* vol. 52, no. 4.

Eder, Klaus (1982), *A new social movement?* *Telos* nr. 52.

Eder, Klaus (1985) *The "new" social movements: Moral crusades, political pressure groups, or social movements?* *Social Research*, vol. 52. no. 4. Ekins, Poul, (ed.) (1986), *The Living Economy, A New Economics in the Mankind*, Routledge & Kegan, Poul, London.

Evers, Tilman (1984) Basisdemokratie in search of its subjects: New social movements and political culture in West Germany. *Praxis International* vol. 4. No. 2.

Eyerman, Ron (1984), Social movements and social theory. *Sociology* vol. 18, no. 1.

Friberg, Mats (1984), De nya rörelserna och de gamla, Mats Friberg og Johan Galtung, Rörelserna, Akademiforlaget. Stockholm.

Friberg, Mats (1986), Utopien och den holistiska världsbilden, Friberg/Galtung (red.) Alternativen, Stockholm, Akademilitteratur.

Friberg, Mats (1988), Three Waves of Political Mobilization in Western Europe and the Coming of a Fourth, in *New Social Movements in Western Europe*, ed. Mats Friberg, United Nations University, European Perspectives Project 1986-87, Göteborg.

Gouldner, Alvin W. (1976) *The dialectic of ideology and technology. The origins, grammar, and future of Ideology.* London MacMillan Press.

Gundelach, Peter (1980). *Græsrodder er seje*, Århus, Forlaget Politica.

Gundelach, Peter (1988) *Sociale bevægelser og samfundsændringer. Nye sociale grupperinger og deres organisationsformer ved overgangen til ændrede samfundstyper*, Århus, Politica.”

“Heberle, Rudolf (1968) *Social movements*, *International encyclopedia of the social science.*

Jensen, Per H. og Nordheim Nielsen, Fritz (1986) *De nye sociale bevægelser, arbejderbevægelsen og velfærdsstaten*, *Kurasje* nr. 37.

Nielsen, Henrik Kaare (1985). *Det folkelige opbrud i Vesttyskland. Om De Grønne m.m.* Århus Universitetsforlag.

Offe, Claus (1985), *New social movements: Challenging the boundaries of institutional politics*, *Social research* vol. 52, no. 4.

Olofsson, Gunnar (1986) Nya och gamla sociala rörelser, Velfærdsstaten i krise - sociale og politiske bevægelser, CVS, Gløder nr. 8.

Olsen, Poul B. og Helge Tetzchner (1979), "Til skærm i vor nød". Materialistisk organisationsteori. Nyt fra samfundsvidenskaberne.

Raschke, Joachim (1985) Soziale Bewegungen: Ein historisches-systematischer Grundriss, Frankfurt/Main cop.

Tilly, Charles (1978), From mobilization to revolution. Addison-Westley Publ. Com. Reader Massachusetts.

Touraine, Alain (1981), The voice and the eye. An analysis of social movements. Cambridge University Press.

Touraine, Alain (1983), From Exchange to Communication. The birth of programmed society, in The human use of human ideas. The discoveries project and eco-technology, ed. Shuhei Aida, Pergamon Press, New York.

Touraine, Alain (1985), An introduction to the study of social movements, Social Research, vol. 52, no. 4.

Turner, Ralf H. (1969), The theme of contemporary social movements, British Journal of sociology, vol. 20.

Watkins, Frederick M. (1964), The age of ideology, Political thought, 1750 to the present, Prentice-Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.